

การดำเนินงานโครงการ

ยกระดับชุมชนที่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ปีงบประมาณ

2564

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 (ลำปาง)

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำนำ

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๒ (ลำปาง) ร่วมกับกรมควบคุมมลพิษ ดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในชุมชนเป้าหมาย ในพื้นที่จังหวัดลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน ให้สามารถยกระดับเป็นต้นแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทในประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืนบนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างกระบวนการยกระดับความรู้ ความเข้าใจ และสร้างแนวทางหรือมาตรการในการป้องกัน ฝั่ระวังชุมชนจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่ เพื่อให้สามารถตระหนักรู้ และรับมือกับปัญหาที่อาจทวีความรุนแรงในอนาคต

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๒ (ลำปาง)
กันยายน ๒๕๖๔

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ง
สารบัญแผนที่	ฉ
๑. บทนำ	๑
๒. วัตถุประสงค์	๓
๓. พื้นที่ดำเนินการ	๓
๔. ขั้นตอนการดำเนินโครงการ	๓
๕. ผลการดำเนินโครงการ	๕
๕.๑ การประเมินชุมชนตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรอง	๕
๕.๒ การยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๗
- ชุมชนบ้านป่าเหว หมู่ ๓ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง	๗
- ชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ ๘ ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน	๑๔
- ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่	๒๓
- ชุมชนบ้านเขียะ หมู่ ๔ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๓๒
๖. สรุปและอภิปรายผลการดำเนินงาน	๔๑
๗. ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๔๒

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ ตัวชี้วัดการประเมินเพื่อคัดกรอง	๑
ตารางที่ ๒ สรุปผลการประเมินชุมชน ตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรอง	๖
ตารางที่ ๓ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านป่าเหว หมู่ ๓ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง	๘
ตารางที่ ๔ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ ๘ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน	๑๕
ตารางที่ ๕ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านป่าแดง	๒๐
ตารางที่ ๖ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่	๒๔
ตารางที่ ๗ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านเหล่า หมู่ ๙	๓๐
ตารางที่ ๘ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านเข็ญ หมู่ ๔ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๓๓
ตารางที่ ๙ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านเข็ญ	๓๘
ตารางที่ ๑๐ สรุปการประเมินตามเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๔๑

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑ การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๓
ภาพที่ ๒ แสดงขั้นตอนการดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๔
ภาพที่ ๓ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการให้กับหน่วยงานและชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย	๕
ภาพที่ ๔ แสดงแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านป่าเหว	๗
ภาพที่ ๕ กิจกรรมการทบทวนสถานการณ์ และค้นหาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนป่าเหว	๑๑
ภาพที่ ๖ กิจกรรมการอบรม ศึกษาดูงาน และถอดบทเรียนของชุมชนบ้านป่าเหว	๑๒
ภาพที่ ๗ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านป่าเหว	๑๓
ภาพที่ ๘ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านป่าแดง	๑๔
ภาพที่ ๙ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านป่าแดง	๑๕
ภาพที่ ๑๐ กิจกรรมการถอดบทเรียนของของชุมชนบ้านป่าแดง	๒๐
ภาพที่ ๑๑ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านป่าแดง	๒๒
ภาพที่ ๑๒ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙	๒๓
ภาพที่ ๑๓ การทบทวนสถานการณ์และค้นหาประเด็นปัญหาของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙	๒๘
ภาพที่ ๑๔ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙	๒๙
ภาพที่ ๑๕ กิจกรรมการถอดบทเรียนของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙	๓๐
ภาพที่ ๑๖ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านเหล่า หมู่ ๙	๓๑
ภาพที่ ๑๗ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเขียะ	๓๒
ภาพที่ ๑๘ การทบทวนสถานการณ์และค้นหาประเด็นปัญหาของชุมชนบ้านเขียะ	๓๖
ภาพที่ ๑๙ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านเขียะ	๓๗
ภาพที่ ๒๐ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านเขียะ	๓๙

สารบัญแผนที่

แผนที่ ๑ แสดงแนวคิดการยกระดับชุมชน

หน้า
๔๐

การดำเนินงานโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๑. บทนำ

จากการเติบโตของเมืองและชุมชนบนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสนองต่อการพัฒนาจนเกินขีดความสามารถในการรองรับ จนส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ตลอดจนเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นำไปสู่ระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนที่ลดลงด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมขึ้น ตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการเติบโตอย่างยั่งยืนบนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นหลักของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟูและสร้างใหม่ บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินความพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินขีดความสามารถในการรองรับและการเยียวยาของระบบนิเวศ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนและทุกภาคส่วนในสังคม ได้มีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพและยั่งยืน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น

ดังนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประชาชน ให้สามารถตระหนักรู้ และรับมือกับปัญหาที่อาจทวีความรุนแรงในอนาคต โดยการสร้างกระบวนการยกระดับความรู้และความเข้าใจ ตลอดจนการสร้างแนวทางหรือมาตรการในการป้องกัน เฝ้าระวังชุมชนจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่ เช่น การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่ จึงจะทำให้ชุมชนและประชาชนมีความตระหนักสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนนำไปสู่การดำรงชีวิตในสภาวะการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่สมดุล บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ภายใต้เป้าหมายของสังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำลง ที่เรียกว่า “ชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” อันเป็นกลไกสำคัญที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๒ ลำปาง จำเป็นต้องผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งขยายผลให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชน ที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบจากแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่รับผิดชอบต่อไป

ทั้งนี้ในการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานภายใต้โครงการยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งการประเมินเป็น ๓ ระดับ คือ

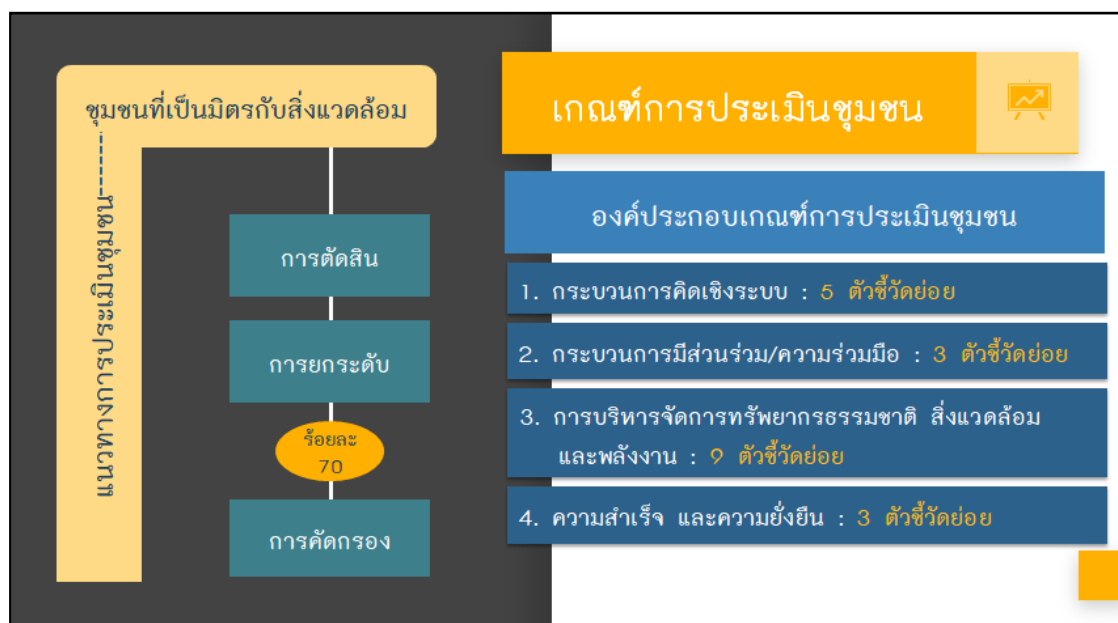
- **การประเมินเพื่อคัดกรอง** เป็นการประเมินศักยภาพความพร้อมของชุมชนโดยการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น (Check list) ภายใต้ตัวชี้วัดตามเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- **การประเมินเพื่อยกระดับ** เป็นการประเมินชุมชนที่ผ่านเกณฑ์คัดกรอง และจะเข้ารับการประเมินเพื่อยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดต่างๆ ต้องไม่น้อยกว่า ๑-๒ ปีที่ผ่านมา
- **การประเมินเพื่อตัดสินเพื่อตัดสินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม**

ในการดำเนินงานโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมใช้เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองความพร้อมของชุมชนในเบื้องต้น สำหรับการกำหนดทิศทางการพัฒนาศักยภาพยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัดหลัก ๒๐ ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ตารางที่ ๑ ตัวชี้วัดการประเมินเพื่อคัดกรอง

ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
๑. กระบวนการคิดเชิงระบบ	๑.๑ มีการจัดทำฐานข้อมูล หรือระบบการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรม
	๑.๒ มีการวิเคราะห์ข้อมูล
	๑.๓ มีการพัฒนาองค์ความรู้ในชุมชน
	๑.๔ มีแผนการทำงาน/แผนปฏิบัติการ/แผนกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม
	๑.๕ มีระบบติดตามประเมินผลและการรายงานผล
๒. กระบวนการมีส่วนร่วม/ความร่วมมือ	๒.๑ ความร่วมมือภายในชุมชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐
	๒.๒ ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก
	๒.๓ มีบุคคลภายนอกชุมชนที่ทำ หน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชน
๓. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน	๓.๑ มีระบบการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
	๓.๒ มีการอนุรักษ์/เพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ชุมชน หรือพื้นที่ใกล้เคียง
	๓.๓ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่
	๓.๔ มีการอนุรักษ์ /ฟื้นฟู/ดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ
	๓.๕ มีระบบการจัดการขยะ มูลฝอยชุมชน
	๓.๖ มีระบบการจัดการน้ำเสียของชุมชน
	๓.๗ มีระบบการจัดการมลพิษทางอากาศ
	๓.๘ มีองค์กร/กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
	๓.๙ มีการอนุรักษ์พลังงาน หรือใช้พลังงานทดแทน
๔. ความสำเร็จ และความยั่งยืน	๔.๑ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
	๔.๒ การขยายเครือข่าย
	๔.๓ การปกป้องและพิทักษ์ สิ่งแวดล้อม

โดยชุมชนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินจะต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ หรือต้องผ่านไม่น้อยกว่า ๑๔ ตัวชี้วัดย่อย

ภาพที่ ๑ การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๒.วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อยกระดับศักยภาพชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบ ให้เป็นต้นแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ๒) เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนในชุมชนเป้าหมาย ในการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ๓) เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมมีความพร้อมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

๓.พื้นที่ดำเนินการ

ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงต่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดน่านและจังหวัดลำปาง จังหวัดละ ๑ แห่ง รวม ๔ ชุมชน

๔. ขั้นตอนการดำเนินโครงการ

- ๑) ทบทวนข้อมูลปัญหามลพิษและเรื่องร้องเรียนในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๒ เพื่อคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายรายจังหวัด สำหรับการเข้าตำบลในการยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ๒) ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเสี่ยงจากการทบทวนข้อมูลเบื้องต้น เพื่อสร้างความร่วมมือในการยกระดับชุมชนสู่ชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๓) ประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ให้เข้าใจแนวทางการยกระดับชุมชนสู่การเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมรับสมัครชุมชนเข้าร่วมโครงการฯ

๔) คัดเลือกชุมชน โดยการประเมินความพร้อมและศักยภาพของชุมชนเบื้องต้นตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองโดยชุมชนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ หรือต้องผ่านไม่น้อยกว่า ๑๔ ตัวชี้วัดย่อย

๕) ทบทวนบริบทชุมชน ข้อมูลทั่วไป สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน รวมถึงการจัดการที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ชุมชนมีการดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและศึกษารวบรวมข้อมูลอ้างอิงในรูปเอกสาร

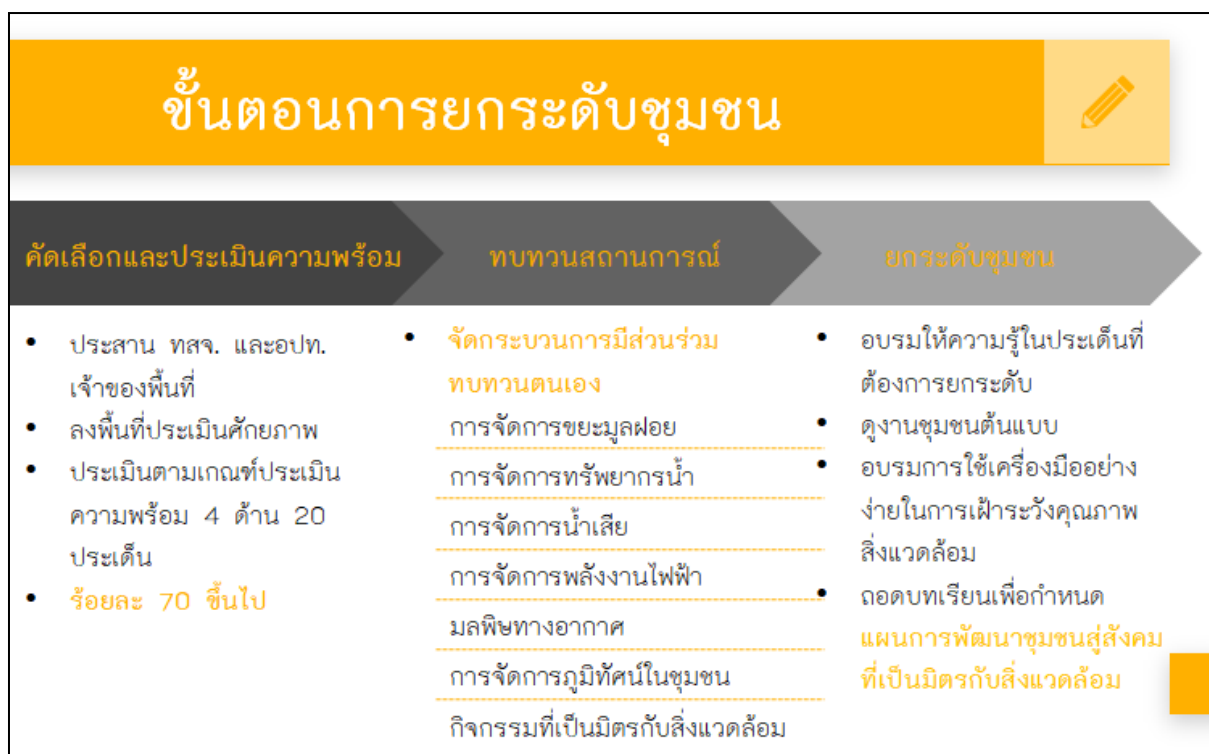
๖) จัดการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ในชุมชนเป้าหมาย เพื่อค้นหาประเด็นสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านของชุมชน เช่น อากาศ ดิน น้ำ ขยะ ป่าไม้ รวมถึงความเป็นระเบียบชุมชน

๗) จัดการอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบชุมชนที่มีลักษณะเด่นในประเด็นที่ต้องการพัฒนา เพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนนำมาปรับใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมยกระดับการเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๘) สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม พร้อมอบรมเชิงปฏิบัติการในการตรวจสอบและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยการใช้เครื่องมืออย่างง่าย

๙) ถอดบทเรียนจากการเสริมศักยภาพชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการยกระดับชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทชุมชน

๑๐) ประเมินชุมชนเป้าหมายในพื้นที่ ตามเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ ๒ แสดงขั้นตอนการดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๕. ผลการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการยกระดับศักยภาพชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๒ ลำปางในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายรายจังหวัด ตามศักยภาพและบริบททางสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๒) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเหล่า อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ๓) เทศบาลตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา และ ๔) เทศบาลตำบลเชียงกลาง อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๓ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการให้กับหน่วยงานและชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย

๕.๑ การประเมินชุมชนตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรอง

จากการประเมินชุมชนในพื้นที่เป้าหมายที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองชุมชน สามารถคัดเลือกชุมชนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ ๗๐ เพื่อเป็นเป้าหมายการยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ๑) ชุมชนบ้านป่าหวะ หมู่ ๓ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- ๒) ชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ ๘ ตำบลเปือ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
- ๓) ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
- ๔) ชุมชนบ้านเขียะ หมู่ ๔ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ตารางที่ ๒ สรุปผลการประเมินชุมชน ตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรอง

จังหวัด	ชุมชน	ประเภทชุมชน	การดำเนินงานตามตัวชี้วัด	คะแนน	ประเด็นที่ยังไม่มีการดำเนินการ
ลำปาง	บ้านป่าเหว หมู่ ๓ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง	ชุมชนชนบท	บ้านป่าเหวสามารถการดำเนินการตามตัวชี้วัดย่อยตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ ๑๕ ตัวชี้วัด	ร้อยละ ๗๕	- การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ - ระบบการจัดการน้ำเสียของชุมชน - การอนุรักษ์พลังงาน หรือใช้พลังงานทดแทน - การขยายเครือข่าย - การปกป้องพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
น่าน	บ้านป่าแดง หมู่ที่ ๘ตำบลเปือ อำเภอยางกลาง จังหวัดน่าน	ชุมชนชนบท	บ้านป่าแดง สามารถการดำเนินการตามตัวชี้วัดย่อยตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ ๑๙ ตัวชี้วัด	ร้อยละ ๙๕	- การขยายเครือข่าย
แพร่	บ้านเหล่าเหนือ หมู่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสองแคว จังหวัดแพร่	ชุมชนชนบท	บ้านเหล่าเหนือ สามารถการดำเนินการตามตัวชี้วัดย่อยตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ ๑๘ ตัวชี้วัด	ร้อยละ ๙๐	- การขยายเครือข่าย - การปกป้องพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
พะเยา	บ้านเขี้ยว หมู่ ๔ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	ชุมชนชนบท	บ้านเขี้ยว สามารถการดำเนินการตามตัวชี้วัดย่อยตามเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดกรองชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ ๑๙ ตัวชี้วัด	ร้อยละ ๙๕	- การจัดการน้ำเสียชุมชน

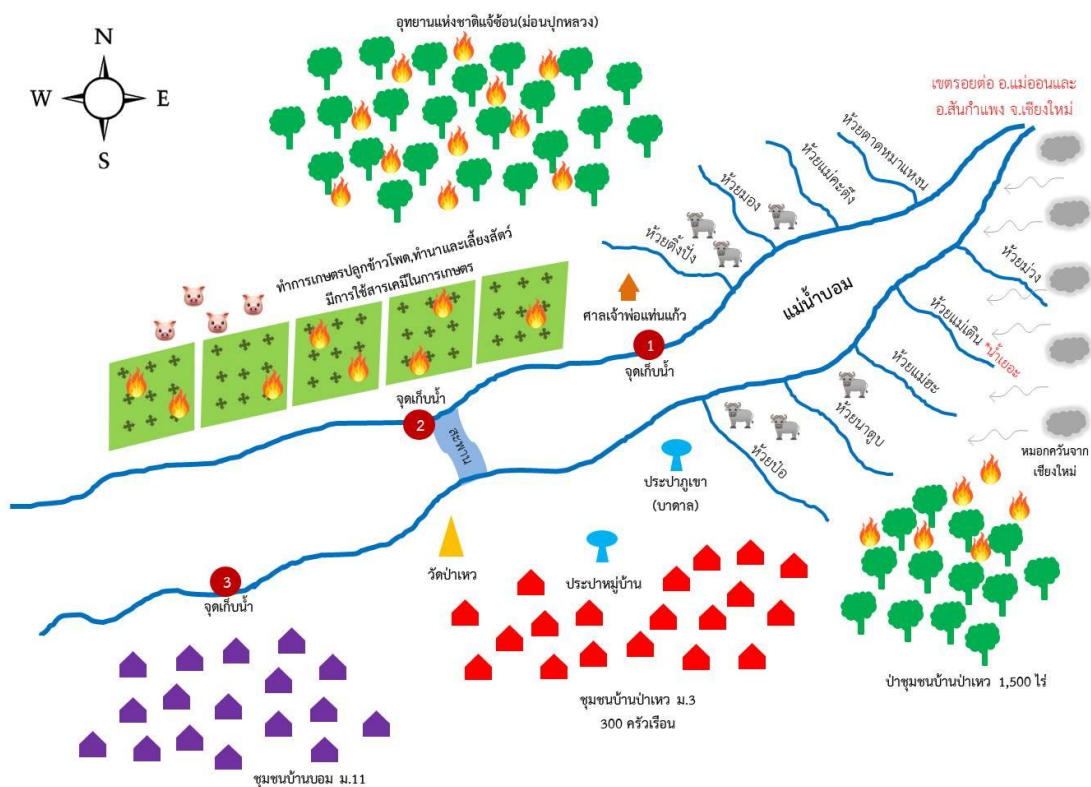
๕.๒ การยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อชี้แจงรายละเอียดให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเป้าหมายให้เข้าใจแนวทางการยกระดับชุมชนสู่การเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทบทวนสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินกิจกรรม/โครงการหรือการจัดการที่ผ่านมา พร้อมทั้งค้นหาประเด็นที่ชุมชนขาดเพื่อเติมเต็มความรู้ที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน การเสริมศักยภาพให้กับชุมชนผ่านการอบรม และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ และการถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมภายใต้สถานการณ์ บริบทพื้นที่ชุมชนซึ่งได้ทบทวนและรวบรวมไว้ โดยมีรายละเอียดรายชุมชน ดังนี้

❖ ชุมชนบ้านป่าเหว หมู่ ๓ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

๑) สถานการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านป่าเหว มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทมีจำนวน ๓๐๐ กว่าหลังคาเรือนประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตพึ่งพาการเกษตรที่ใช้สารเคมีสำหรับจำหน่าย ภายใต้การเกษตรพันธสัญญา (ข้าวโพดอ่อน ๒ รุ่นต่อปี) และนาข้าว(นาปี) ๑ รุ่นต่อปีโดยชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมในการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความยั่งยืน ป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม และมีสุขภาพที่ดี ดังนี้

ภาพที่ ๔ แสดงแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านป่าเหว

ตารางที่ ๓ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านป่าหว หมู่ ๓ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินงานกิจกรรม
๑. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	๑.๑ <u>ทรัพยากรป่าไม้ และพื้นที่สีเขียว</u> - ป่าชุมชนบ้านป่าหว มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน และการจัดตั้งให้มีการลาดตระเวนเพื่อป้องกันการบุกรุก และเข้าไปใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาต - กิจกรรมปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน และบวชป่าเพื่ออนุรักษ์ ๑.๒ <u>ทรัพยากรน้ำ</u> - แหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำสายหลัก ๑ สาย คือ แม่น้ำบอม และมีลำน้ำสาขาจำนวน ๙ สาย ห้วยแม่ตาตหมาแหวนห้วยคะติงห้วยมองห้วยดีงปึงห้วยม่วงห้วยแม่เตินห้วยแม่สะห้วยนาตูปและห้วยนาป้อชุมชนมีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรม และเป็นน้ำต้นทุนในการผลิตเป็นน้ำประปาของหมู่บ้าน โดยชุมชนได้มีกิจกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบอมสืบชะตาแม่น้ำ รวมถึงมีการทำฝายชะลอน้ำเพื่อสร้างความชุ่มชื้น - น้ำประปาหมู่บ้านใช้ภายในบ้านเรือนชุมชน โดยมีการตั้งคณะกรรมการประปาหมู่บ้านเพื่อการบริหารจัดการ
๒. การจัดการ มลพิษ	๒.๑ <u>ขยะชุมชน</u>มีการคัดแยกขยะในครัวเรือน และได้รับรางวัล Zero waste ระดับยอดเยี่ยม ปี ๒๕๖๒ - ขยะอินทรีย์ กำจัดตั้งแต่ครัวเรือนโดยการนำไปทำปุ๋ยหมัก เลี้ยงสัตว์ ไม่ทิ้งรวมกับขยะประเภทอื่น และในชุมชนได้มีการทำเสวียนเพื่อรองรับเศษใบไม้เพื่อนำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก - ขยะรีไซเคิล คัดแยกเพื่อขาย และทำกิจกรรมขยะแลกไข่ - ขยะทั่วไป รวบรวม โดย อบต. บ้านขอจัดเก็บและไปยังสถานีกำจัดขยะมูลฝอยองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในราคาค่ากำจัด ๑๕๐ บาทต่อตัน - ขยะอันตราย มีจุดรวบรวม ๑ จุดในหมู่บ้าน โดย อบต. บ้านขอ ทำการเก็บรวบรวม ๔ ครั้ง/ปี และส่งไปยังสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปกำจัดในเดือนสิงหาคมของทุกปี ๒.๒ <u>อากาศ</u> <u>สาเหตุ</u> - ไฟป่าในพื้นที่ป่าอุทยานฯ. เนื่องจากที่ตั้งเป็นชุมชนชายขอบมีพื้นที่ติดกับอุทยาน ซึ่งมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาหาของป่า ทำให้เป็นพื้นที่เปิดไม่สามารถควบคุมการเผาได้ (การเผาที่เกิดขึ้นทั้งจากคนในชุมชนและคนนอกชุมชน) - การเผาแปลงเกษตรหลังการเก็บเกี่ยวข้าว และเพื่อเตรียมแปลงปลูกข้าวโพด - คิว้นไฟจากนอกพื้นที่ (เชียงใหม่)

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
	<u>กิจกรรมในการแก้ไขปัญหา</u> - ทำแนวกันไฟ - รมรงค์ลดการเผาในชุมชน เช่น ขยะ เศษใบไม้ กิ่งไม้ และเศษวัสดุทางการเกษตร - เป็นชุมชนปลอดการเผาโดยเริ่มทำตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - เข้าร่วมงานวิจัยเครือข่ายไฟฟ้า ๑๓ หมู่บ้าน ในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอตั้งตั้งแต่ปี ๒๕๖๔ ๒.๓ <u>ปรับปรุงภูมิทัศน์</u> กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ดูแลรักษาความสะอาด ในวันสำคัญต่างๆ
๓. กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	<u>สาเหตุ</u> - ชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพาการเกษตรที่ใช้สารเคมีสำหรับจำหน่าย ภายใต้การเกษตรพันธสัญญา (ข้าวโพดอ่อน ๒ รุ่นต่อปี) และนาข้าว(นาปี) ๑ รุ่นต่อปี และนาและผักอินทรีย์สำหรับบริโภค ใช้สารเคมีหลักๆ ได้แก่ ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยและฮอร์โมน <u>กิจกรรมในการแก้ไขปัญหา</u> - บ้านป่าเหวเป็นพื้นที่ที่อยู่ต้นน้ำ วิถีของคนในชุมชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรและมีการใช้สารเคมี ทำให้ชุมชนเริ่มมีความกลัวถึงผลกระทบต่อสุขภาพ และต่อคนทำน้ำ จึงได้มีแนวคิดจัดทำกลุ่มเกษตรอินทรีย์แต่ขาดระบบจัดการทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องปัจจุบันมีเพียงบางครัวเรือนที่ยังคงทำเกษตรอินทรีย์และเป็นต้นแบบให้คนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้
๔. ชุมชนแห่งการเรียนรู้	- ชุมชน Zero waste การจัดการขยะที่ต้นทาง โดยมีฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การทำปุ๋ยหมักไม่พลิกกอง และร้านค้าของชำต้นแบบในการจัดการขยะ - มีการขยายผลโดยการให้ความรู้ และเป็นพี่เลี้ยง ในเรื่องการจัดการขยะไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ หมู่ ๗ บ้านปางตะ และ หมู่ ๑๐ บ้านทุ่งแล้ง

ทั้งนี้ บ้านป่าเหว มีจุดเด่น คือ มีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่มีฐานคิดการพัฒนาหมู่บ้านที่เชื่อมโยงทั้ง สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพ โดยการประยุกต์ใช้วิชาที่เรียนมาผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน รวมถึงมีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอ เป็นทีมพี่เลี้ยงที่สนับสนุนทั้งข้อมูลวิชาการ งบประมาณการทำ กิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการการจัดการขยะ เป็นต้น อีกทั้งยังมีหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง สนับสนุนด้านวิชาการและการทำกิจกรรมคัดแยกขยะในชุมชน รพ.สต. บ้านป่าเหว และ รพ. สต. บ้านแม่กองปิน สนับสนุนด้านการจัดการขยะติดเชื้อ ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรม ด้านสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาชุมชนบ้านป่าเหวมีการขับเคลื่อนแผนรูปแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และประชาชนและ หน่วยงานให้ความร่วมมืออยู่ที่ร้อยละ ๘๐

๒) ประเด็นปัญหา

ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมประชาชนในพื้นที่ยังมีความกังวลถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีทาง การเกษตรที่มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรมและมีการใช้สารเคมีจำนวนมาก โดยในการจัดการที่ผ่านมาได้มีแนวคิดในการทำกลุ่มเกษตรอินทรีย์แต่ขาดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ไม่เกิดเป็นรูปธรรม และมีการทำเพียงแค่บางคนเท่านั้น ด้วยประเด็นปัญหานี้ ทำให้ชุมชนมีแนวคิดในการที่จะพัฒนาชุมชนในเรื่องของการผลิต(การเกษตร)ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่มีระบบ การจัดการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนชุมชน ทั้งในการ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม โดยการใช้วิถีใหม่จากกลุ่มเยาวชนที่ได้มีการศึกษาจากภายนอกมาผสมผสานกับวิถีและภูมิปัญญาที่มี ในชุมชนต่อไป

ภาพที่ ๕ กิจกรรมการทบทวนสถานการณ์ และค้นหาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนป่าเหว

๓) การยกระดับชุมชน

๓.๑ การอบรมแลกเปลี่ยน และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ

จากการค้นหาประเด็นปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความต้องการในการยกระดับชุมชนในด้านการผลิต(การเกษตร)ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยได้มีการคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบ คือชุมชนบ้านสามขา อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์ที่เป็นระบบ ทั้งการผลิต และการจัดการที่เป็นรูปธรรมในการเข้าไปอบรมและศึกษาดูงาน พร้อมทั้งถอดบทเรียนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้กับการขับเคลื่อนในพื้นที่

ภาพที่ ๖ กิจกรรมการอบรม ศึกษาดูงาน และถอดบทเรียนของชุมชนบ้านป่าเหว

๓.๒ การจัดทำแนวทางการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในการด้านการผลิต(การเกษตร)ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทาง ดังนี้

- จัดตั้งกลุ่มสมาชิก และแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่ม
- สมาชิกกลุ่มปลูกพืช ผัก โดยเป็นผักที่สามารถขายได้ในชุมชน ได้แก่ มะเขือเทศ กระฉ่อน ถั่วฝักยาว ผักกาดขาวปลี เป็นต้น โดยมีตัวแทนสมาชิกเป็นบ้านทดลองปลูก
- จัดหาแหล่งรับซื้อผักอินทรีย์ ได้แก่ จัดตลาดภายในชุมชน และจัดส่งให้โรงเรียน โรงพยาบาล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอจะเป็นผู้คอยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม
- ขยายผลการปลูกผักอินทรีย์ให้ครอบคลุมพื้นที่บ้านป่าเหว และการเกษตรอินทรีย์

๓.๓ การสร้างเครือข่ายชุมชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

โดยการอบรมความรู้ ในหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ให้กับชุมชนบ้านป่าเหวในเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ได้แก่ มลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ รวมถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร เป็นต้น การติดตามและการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการกับปัญหา และการใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการวิเคราะห์คุณภาพน้ำแหล่งน้ำในชุมชน

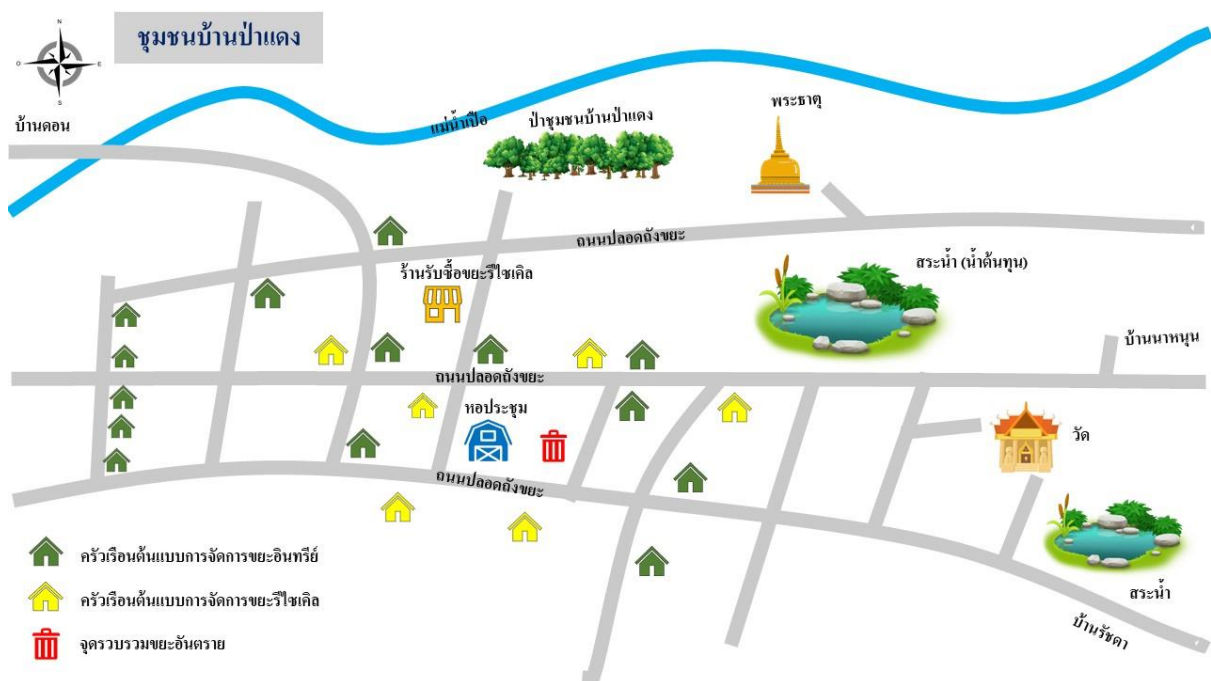
ภาพที่ ๗ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านป่าเหว

❖ ชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ ๘ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

๑) สถานการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านป่าแดง ตั้งอยู่ในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีพื้นที่บางส่วนติดกับเขตเมืองในอำเภอยางชุมน้อย และพื้นที่อีกส่วนอยู่ในพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ป่า มีการจัดทำฐานข้อมูลในลักษณะของแผนที่เดินดิน โดยชุมชนมีแผนงาน กิจกรรม/โครงการ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนในรูปแบบของแผนพัฒนาหมู่บ้าน และมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมที่ชุมชนได้มีการดำเนินการได้แก่

ภาพที่ ๘ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านป่าแดง

ตารางที่ ๔ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ ๘ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
๑. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	๑.๑ ทรัพยากรป่าไม้ บ้านป่าแดงมีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าชุมชนจำนวน ๔๐ ไร่ ซึ่งแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน สัตว์ป่า เป็นต้น ที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ภายใต้กฎกติกาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ของหมู่บ้านที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เช่น ห้ามล่าสัตว์ ห้ามยิงนก ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามใช้อาวุธปืนในการล่าสัตว์ นอกจากนี้มีกิจกรรมการส่งเสริมการอนุรักษ์การปลูกต้นไม้และการบำรุงรักษาเป็นประจำ เช่น ในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญของชาติ ๑.๒ ทรัพยากรน้ำ บ้านป่าแดงมีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ แม่น้ำเปือ และ มีสระน้ำภายในหมู่บ้านจำนวน ๒ แห่ง แห่งละประมาณ ๒-๓ ไร่ โดยประชาชนในพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร และเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งชุมชนได้มีการรณรงค์ปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำเปือ และทำฝายกักเก็บน้ำในช่วงฤดูแล้งโดยการทำฝายชะลอน้ำ ในส่วนการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนใช้น้ำประปาภูมิภาค ประปาหมู่บ้าน และบางหลังคาเรือนมีการขุดเจาะบ่อน้ำตื้นไว้ใช้ เป็นต้น ทั้งนี้เทศบาลตำบลเชียงกลางได้มีการเก็บตัวอย่างน้ำประปาปลายท่อน้ำบาดาล บ่อเจาะน้ำตื้นและน้ำบ่อขุด เพื่อตรวจสอบปนเปื้อน และคุณภาพน้ำร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำ ๑.๓ พื้นที่สีเขียว ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยการปลูกต้นไม้ทั้งในพื้นที่ป่าชุมชน และ พื้นที่ว่างหรือพื้นที่สาธารณะ เช่น วัดศรีชุม สระรอบสระน้ำภายในหมู่บ้าน

๒. การจัดการ มลพิษ	๒.๑ <u>ขยะ</u> - หมู่บ้านต้นแบบปลอดถังขยะตามแนวคิด “ขยะบ้านใครคนนั้นต้องรับผิดชอบกันเอง” - จัดทำข้อตกลงทุกครัวเรือนต้องมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง - การประดิษฐ์วัสดุจากขยะรีไซเคิล เช่น กล่องนม มาประดิษฐ์เป็นกระเป๋ายกใช้ในครัวเรือน - การใช้ภูมิปัญญาของชุมชนโดยการจัดทำเสวียนจากไม้ไผ่สำหรับใส่ขยะอินทรีย์เพื่อทำเป็นปุ๋ย หรือใช้เศษไม้ทำเป็นคอกปุ๋ยหมักการคัดแยกขยะรีไซเคิลหรือขยะที่ขายได้ - จัดการขยะอินทรีย์โดยการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์หรือนำไปเลี้ยงสัตว์มีคอกปุ๋ยหรือเสวียนไว้ตามหลังบ้าน - การจัดการสถานที่กำจัดขยะของหมู่บ้าน (บ่อทิ้งขยะ) โดยกำหนดให้ทุกครัวเรือนสามารถทิ้งได้ ๑ - ๒ ครั้งต่อเดือน - ให้ความรู้การคัดแยกขยะ และประชาสัมพันธ์ ธรรมชาติให้ประชาชนลดการใช้ถุงพลาสติกใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าแทนถุงพลาสติก
กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
	- แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบการทิ้งขยะหรือ “สารวัตรขยะ” โดยครัวเรือนที่ไม่มีการคัดแยกจะมีการแนะนำและขอความร่วมมือให้มีการคัดแยกก่อนทิ้ง รวมถึงมีการตรวจสอบและเฝ้าระวังการทิ้งขยะจากหมู่บ้านอื่น - ขยะอันตรายจะมีการรวบรวมไว้ที่จุดรวบรวมของหมู่บ้านที่เทศบาลตำบลเชียงกลางเตรียมไว้ให้ **จากการดำเนินกิจกรรมในการจัดการขยะทำให้ปริมาณขยะ (ทั่วไป) ที่ส่งไปกำจัดอย่างถูกวิธี ไม่ถึง ๐.๕ กิโลกรัมต่อวันต่อครอบครัว**
๒.๒ <u>น้ำเสีย</u>	
	น้ำเสียที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มาจากการใช้น้ำในครัวเรือน น้ำจากห้องน้ำ โดยการจัดการเบื้องต้นแต่ละบ้านมีการจัดการจนเองด้วยการติดตั้งบ่อเกรอะ บ่อซึม และบางครัวเรือนมีการใช้น้ำที่ผ่านการชำระล้าง มารดน้ำต้นไม้
๒.๓ <u>อากาศ</u>	
	มลพิษทางอากาศส่วนใหญ่มาจากการเผาวัสดุทางการเกษตรหลังฤดูการเก็บเกี่ยว จากปัญหาชุมชนได้มีการจัดการกับปัญหาโดยการตั้งกฎกติกาห้ามมีการเผาตอซังข้าวหรือตอซังข้าวโพดหรือฟืนยาภายในหมู่บ้าน รวมถึงห้ามเผาขยะ ถุงพลาสติกและการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการลดการเผาเปลี่ยนขยะ เศษอินทรีย์ให้เป็นปุ๋ย เพื่อลดปัญหาหมอกควัน ลดมลพิษทางอากาศ

๓. พลังงาน	บ้านป่าแดงทุกหลังคาเรือนใช้ไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แต่มีการใช้โซลาร์เซลล์เป็นพลังงานทางเลือกในการส่องแสงสว่างเพื่อลดการใช้พลังงานจากไฟฟ้าส่วนภูมิภาคโดยชุมชนและหน่วยงาน เช่น การไฟฟ้า ได้มีกิจกรรมรณรงค์ลดใช้พลังงานไฟฟ้า และมีแผนการจัดอบรมการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างถูกวิธี ประหยัด การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ประหยัดพลังงานเช่นฉลากเบอร์ ๕ กระจกใช้หลอด LED แทนหลอดฟลูออเรสเซนต์หรือหลอดดวงโคม การใช้พลังงานทางเลือก
๔. กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	หมู่บ้านมีการรณรงค์การลดใช้สารเคมีทางการเกษตรและหันมาใช้ สารอินทรีย์หรือปุ๋ยอินทรีย์แทนรวมทั้งมีการปลูกผักสวนครัวในแต่ละครัวเรือน
๕. ชุมชนแห่งการเรียนรู้	เป็นบ้านต้นแบบการจัดการตนเองด้านขยะโดยชุมชน ตั้งแต่การคัดแยกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ การเก็บรวบรวมไปกำจัดในบ่อขยะของหมู่บ้าน การติดตามผล และการเฝ้าระวังการลักลอบทิ้งขยะจากภายนอกหมู่บ้าน

ในการดำเนินกิจกรรมของบ้านป่าแดง เริ่มจากการมีผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีศักยภาพสูง มีความรู้ความสามารถ เป็นต้นแบบและศูนย์กลางในการพัฒนาหมู่บ้านให้กับประชาชน และสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญ มีความรู้และความสามารถ ตลอดจนชุมชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในเรื่องการคัดแยกขยะการจัดการขยะก่อนทิ้ง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และน้ำ ร่วมกันปลูกป่าเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการมีกฎกติกาของหมู่บ้านในการร่วมกันทำกิจกรรมที่ทุกครัวเรือนจะต้องมีส่วนร่วมหากไม่ร่วมจะมีค่าปรับเกิดขึ้น โดยระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๕และในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้มีภาคีจากภายนอกชุมชนเข้าร่วมและสนับสนุนการดำเนินงานได้แก่

- **เทศบาลตำบลเชียงกลาง** ซึ่งเป็นพี่เลี้ยง และการสนับสนุนงบประมาณตามแผนงานโครงการหรือสนับสนุนผ่านกองทุนหลักประกันสุขภาพหรือโครงการพระราชดำริด้านสาธารณสุขเป็นประจำทุกปี และข้อมูลทางด้านวิชาการ ในด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องข้อมูลวิชาการงบประมาณ

- **รพ.สต.เปือย** สนับสนุนด้านวิชาการด้านการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสุขภาวะชุมชน

- **สำนักงานสาธารณสุขอำเภอหรือโรงพยาบาลเชียงกลาง** มีการสนับสนุนด้านวิชาการ การจัดการเรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม สุขภาวะชุมชน การรณรงค์ให้ชุมชนมีหลังบ้านสะอาดข้างบ้านดูดีหน้าบ้านน่ามอง เพื่อลดความชุกชุมของยุงลายและเพื่อเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของไข้ เลือดออก สัตว์และแมลงนำโรคในชุมชน

- **สำนักงานเกษตรอำเภอและพัฒนาชุมชน** ให้การสนับสนุนการจัดการกระบวนการทำปุ๋ยหมักปุ๋ยอินทรีย์ จากเศษหญ้าหรือจากเศษขยะอินทรีย์เพื่อลดการเผาและลดมลพิษทางอากาศจากการเผาของเศษพืชผักรวมทั้งการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีทางการเกษตร

๒) ประเด็นปัญหา

ประเด็นปัญหาที่ชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ โดยที่ผ่านมาชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการลดปริมาณขยะ ได้แก่ การคัดแยกขยะ การรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติก และการใช้ขยะให้เกิดประโยชน์ เช่น การทำสิ่งประดิษฐ์ หรือการทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้ปริมาณขยะที่ถูกเก็บขนทิ้งในบ่อขยะของหมู่บ้านมีจำนวนลดลง แต่ยังมีบางครัวเรือนที่ยังไม่มีการแยกขยะ และมีการลักลอบทิ้งขยะจากคนนอกหมู่บ้าน ชุมชนจึงมีแนวคิดที่ว่าถ้าหากมีการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ประโยชน์จากขยะให้ได้มากที่สุด ลดการใช้ขยะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ หรือการติดตามเฝ้าระวังป้องกันไม่ให้คนภายนอกนำขยะมาทิ้งในบ่อขยะของหมู่บ้าน ก็จะทำให้บ่อขยะสามารถใช้งานได้ระยะยาว รวมถึงส่งผลถึงสุขภาพของชุมชนได้มากกว่ามิติตัวชั่วตัวอื่นๆ

๓) การยกระดับชุมชน

๓.๑ การอบรมแลกเปลี่ยน และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ

การอบรมแลกเปลี่ยนกำหนดประเด็นครอบคลุมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยใช้ศูนย์เรียนรู้บ้านขอนแก่น ตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่านซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะอย่างเป็นระบบเป็นชุมชนพี่เลี้ยง พร้อมจัดกิจกรรมถอดบทเรียนความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้เพื่อจัดทำแนวทางในการพัฒนาชุมชน

ภาพที่ ๙ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านป่าแดง

ภาพที่ ๑๐ กิจกรรมการถอดบทเรียนของชุมชนบ้านป่าแดง

๓.๒ การจัดทำแนวทางการพัฒนาชุมชน

ชุมชนได้คิดมีการคิดวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรม และการเรียนรู้จากการอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมกับการเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยมีแนวทางในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

ตารางที่ ๕ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านป่าแดง

ประเด็น	แนวทางการพัฒนาชุมชน
❖ การจัดการขยะ	- ปรับปรุงบ่อขยะบ้านป่าแดงโดยการติดตั้งป้ายกฏกติกาการใช้บ่อขยะและทำรั้วล้อมรอบเพื่อป้องกันการลักลอบทิ้งขยะจากพื้นที่อื่น - เสริมสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน โดยการอบรม หรือศึกษาดูงาน การจัดการขยะ การคัดแยกขยะ การใช้ประโยชน์จากขยะและเทคโนโลยีการจัดการขยะ - การทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ได้แก่ ตลาดนัดขยะรีไซเคิล และขยะบุญผ้าป่าขยะ - จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านด้านการจัดการขยะด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน - เฝ้าระวังติดตาม ตรวจสอบประเมินผลการคัดแยกขยะการจัดการขยะในครัวเรือนรวมทั้งการทิ้งขยะไม่ถูกที่ถูกทางไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย - การใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะ เช่น เครื่องย่อยปุ๋ยอินทรีย์เครื่องย่อยเศษแก้วและเครื่องอัดถุงพลาสติก

ประเด็น	แนวทางการพัฒนาชุมชน
❖ พื้นที่สีเขียวและป่าไม้	- ปลุกต้นไม้เพิ่มพื้นที่สีเขียวในป่าชุมชน และพื้นที่สาธารณะ - อนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากและส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในป่าชุมชน - การจัดการและป้องกันไฟป่า โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ลดการเผาป่า จัดทำข้อตกลงห้ามมีการเผาป่าทำแนวกันไฟ และแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่าในชุมชน
❖ การจัดการทรัพยากรน้ำ	- การตรวจและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ในครัวเรือน โดบอบรมเชิงปฏิบัติการตรวจคุณภาพน้ำโดยชุดทดสอบทางวิทยาศาสตร์อย่างง่ายและให้ความรู้การใช้น้ำอย่างประหยัด - การจัดทำฝ่ายชะลอน้ำการกับเก็บน้ำ - ธนาการน้ำใต้ดิน ได้แก่ ให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการจัดการและการจัดทำธนาการน้ำใต้ดินรวมถึงประโยชน์ของธนาการน้ำใต้ดินและจัดทำเป็นจุดสาธิตของหมู่บ้าน
❖ การจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชน	- พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน เช่นการปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณหน้าบ้าน ปรับปรุง หมวกคลุมให้สะอาดสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น
❖ กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	- ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมีปลอดยาฆ่าหญ้า - ส่งเสริมการปลูกพืชผักในครัวเรือน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๓.๓ การสร้างเครือข่ายชุมชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

โดยการอบรมความรู้ ในหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ให้กับชุมชนบ้านป่าแดงในเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ได้แก่ มลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ รวมถึง เป็นต้น การติดตามและการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการกับปัญหา การใช้ Application ในการติดตามสถานการณ์คุณภาพอากาศ และการใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการวิเคราะห์คุณภาพน้ำแหล่งน้ำซึ่งเป็นน้ำต้นทุนที่ชุมชนใช้ในการอุปโภคบริโภค

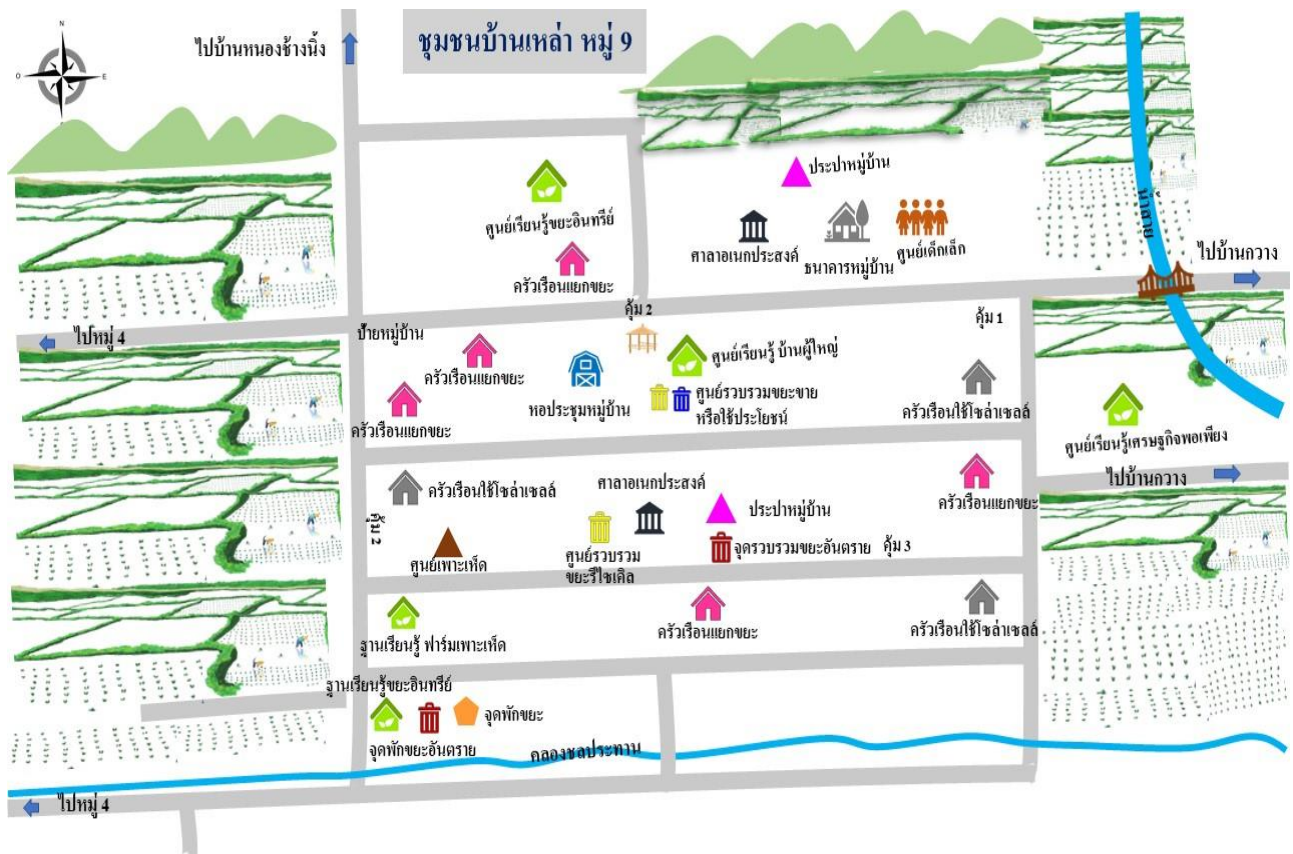

ภาพที่ ๑๑กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านป่าแดง

❖ ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่

๑) สถานการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บ้านเหล่า มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท สภาพทั่วไปเป็นพื้นราบประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปีสลับหมุนเวียนระหว่าง พืชไร่และพืชสวน มีการทำนาในช่วงฤดูฝน เพียงครั้งเดียวต่อปี หลังจากนั้นมีการปลูกพืชไร่พืชสวนทดแทนซึ่งพืชที่ทำรายได้ให้กับชาวเกษตรมากที่สุด ได้แก่ ยาสูบผักกาดเขียวปลี กะหล่ำปลีกะหล่ำดอกถั่วเหลือง เป็นต้นชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ภาพที่ ๑๒ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙

ตารางที่ ๖ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินงานกิจกรรม
๑. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	<u>๑.๑ ทรัพยากรป่าไม้</u> บ้านเหล่า หมู่ ๙ มีพื้นที่ป่าชุมชนเพียงเล็กน้อยและคาบเกี่ยวกับพื้นที่ของหมู่ ๓ ทำให้การจัดการไม่สามารถควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่ชุมชนได้มีการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์ดูแลรักษาพื้นที่ เช่น ปลูกต้นไม้ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาหรือวันสำคัญประจำชาติ <u>๑.๒ ทรัพยากรน้ำ</u> ชุมชนมีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ น้ำแม่สาย ไหลผ่านหมู่บ้าน ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร ในช่วงหน้าแล้งน้ำจะแห้งจะแห้ง ไม่เพียงพอ ประชาชนจึงปรับตัวเลี้ยงทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้งและชุมชนมีการสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ต้นน้ำเพื่อสร้างความชุ่มชื้น น้ำสำหรับอุปโภคบริโภคครัวเรือนใช้น้ำประปาภูมิภาค บางครัวเรือนมีการขุดเจาะบ่อน้ำตื้นเพื่อใช้อุปโภค บริโภคและเพื่อการเกษตรขนาดเล็กเสริมน้ำประปา และมีจุดบริการน้ำประปาประจำคุ้มเพื่อส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ <u>๑.๓ พื้นที่สีเขียว</u> บ้านเหล่ามีการดำเนินกิจกรรมในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ได้แก่ การปลูกต้นไม้และการบำรุงรักษาในป่าชุมชนและพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนเพาะชำกล้าไม้และแจกจ่ายให้แต่ละบ้านนำไปปลูกทุกครัวเรือน การปลูกผักสวนครัว ปลูกสมุนไพรในบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในบริเวณบ้านของตนเอง

๒. การจัดการ สิ่งแวดล้อม

๒.๑ ชุมชนได้มีข้อตกลงห้ามมีการทิ้งขยะเรี่ยราดและให้ทิ้งขยะให้เป็นไปตามวันส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะทุกครัวเรือน และเป็นหมู่บ้านต้นแบบการจัดการขยะ โดยเฉพาะเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่ปลอดถังขยะ ซึ่งในการจัดการขยะแต่ละประเภท มีดังนี้

ขยะทั่วไปประเภทถุงพลาสติกหิ้วจะล้างและนำมารวมกันเพื่อบริจาค ให้กับกองทุนขยะในหมู่บ้านเพื่อนำไปอัดเป็นก้อนและจำหน่ายให้กับบริษัทที่รับซื้อถุงพลาสติกอัดก้อนต่อไปสำหรับประเภทอื่นมีการคัดแยกไว้ใส่ถุงดำไว้เพื่อให้ อบต. เก็บขนไปกำจัด โดยจะทิ้งเดือนละ ๒ ครั้ง

ขยะรีไซเคิล

- กลุ่มสตรีแม่บ้านและกลุ่มผู้สูงอายุ ประดิษฐ์ของใช้ประเภทตะกร้า ดอกไม้จากซองน้ำยาปรับผ้านุ่ม เพื่อใช้ในการร่วมขบวนแห่ต่างๆ เป็นการลดรายจ่ายของหมู่บ้านในการจัดซื้อดอกไม้สด และยังสามารถเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มแม่บ้าน

- โครงการขยะบุญ โดยการรับบริจาคขยะจากประชาชนที่มารับเบี้ยยังชีพทุกเดือน ซึ่งทำในภาพของตำบลทั้งหมด ๑ - ๙ แต่ในส่วนของบ้านเหล่าเหนือเน้นแยกขยะที่ขอรับบริจาคออกเป็น ๒ ส่วนคือขยะรีไซเคิล นำไปขายแล้วมาใช้สำหรับกิจกรรมของผู้สูงอายุ และการเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงอีกส่วนเป็นขยะทั่วไปประเภทถุงพลาสติก ถูกลม ก่อถ่วงลม ซองกาแฟ ซองขนม ที่ไม่สามารถขายได้นั้นทางหมู่บ้านจะนำไปอัดเพื่อส่งขายให้กับบริษัทกรีนไลน์(ประเทศไทยจำกัด) รายได้จากการขายขยะจะนำมาจัดสวัสดิการให้หมู่บ้านเช่นจัดซื้อถุงขยะ เป็นต้น

- กิจกรรมการคัดแยกขยะรีไซเคิลขายส่งเสริมให้ประชาชนทุกครัวเรือนแยกขยะทั้ง ๔ ประเภทในบ้านตนเอง และขยะรีไซเคิลที่แยกไว้นั้นส่วนใหญ่จะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในบ้าน บางครัวเรือนที่เห็นว่าไม่พอขาย จะนำมาบริจาคทุกเดือนในวันที่มารับเบี้ยยังชีพ ซึ่งการคัดแยกขยะ รีไซเคิลไว้ขายนั้นก็เป็นการสร้างรายได้เล็กน้อย ให้กับครอบครัว ประมาณครัวเรือนละ ๒๐-๖๐ บาท/เดือน ทำให้ลดปริมาณขยะที่จะส่งไปกำจัดได้และไม่ต้องได้เสียเงินค่ากำจัด เก็บขนขยะ จำนวน ๒๕ บาท

ขยะอินทรีย์

- การจัดการขยะอินทรีย์โดยตนเอง ตามวิถีชีวิต เช่น ทิ้งเศษอาหาร ผัก ตามโคนต้นไม้
 - ทำน้ำหมักชีวภาพหรือ EM จากเศษผัก เศษวัชพืชหรือเศษผลไม้ และนำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ บำรุงดินหรือเพิ่มธาตุอาหารให้กับพืชและต้นไม้ ตลอดถึงไล่แมลง ทำให้ได้บริโภคผักปลอดสารเคมี มะนาวปลอดสาร หนอนไม้ปลอดสาร
 - ทำปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้ ก้อนเห็ดเก่า และขยะเปียก การทำปุ๋ยชีวภาพสูตรวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง
- ขยะอันตรายมีจุดคัดแยกขยะและเก็บรวบรวมขยะอันตรายไว้ในหมู่บ้านจำนวน ๑ จุด โดย อบต. เป็นผู้เก็บขนและส่งไปกำจัดอย่างถูกวิธีผ่าน อบจ.แพร่

๒.๒ น้ำเสีย

- ครัวเรือนมีการจัดการน้ำเสียด้วยตนเองโดยการติดตั้งบ่อเกรอะบ่อซึม และการใช้ประโยชน์จากน้ำที่ผ่านการล้างชำระมารดน้ำพืชผักบริเวณบ้าน
- มีกฎกติกาห้ามใช้สารเคมีทางการเกษตรห้ามพ่นยาฆ่าหญ้าภายในหมู่บ้านเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการชะล้างลงสู่แหล่งน้ำของหมู่บ้าน
- ปัญหาน้ำเสียที่มาจากภายนอกหมู่บ้าน คือ มาจากฟาร์มสุกรลักลอบปล่อยน้ำเสียไม่ผ่านการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งอาจทำให้น้ำเสียได้ แต่ยังไม่ได้มีการตรวจวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์

๒.๓ อากาศ

- ชุมชนดำเนินกิจกรรมหยุดเผา โดยจะไม่มีการเผาขยะมูลฝอย เศษกิ่งไม้ ใบไม้ ในหมู่บ้าน
- ปัญหาหมอกควันในช่วงฤดูแล้งจากพื้นที่ป่าชุมชนที่คาบเกี่ยวกับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นไฟป่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านอื่น บางครั้งมีรถกลามไหม้ในป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยที่ประชาชนในหมู่บ้านไม่ได้เผา
- พื้นที่ทำการเกษตรใกล้เคียงหมู่บ้านและเจ้าของเป็นคนนอกพื้นที่ มีการเผาตอซังข้าว ข้าวโพด ทำให้เกิดควัน รบกวน แต่ระยะเวลาในการเผาใช้เวลาไม่นาน จึงไม่ก่อให้เกิดมลพิษ แต่อาจจะเกิดความรำคาญต่อชุมชน

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
	๒.๔ ปรับปรุงภูมิทัศน์ - หมู่บ้านแบ่งเป็นคุ้มให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อมและปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในคุ้มละแวกบ้านของตนเอง - กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชน ทุกเดือนจะมีกิจกรรมที่ทั้งหมู่บ้านทำร่วมกันคือกิจกรรม big cleaning day หรือการทำความสะอาดใหญ่ประจำหมู่บ้าน - กลุ่มเยาวชน จะรวมตัวกันทำกิจกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยการกวาด เก็บขยะในที่สาธารณะ เช่น ถนน ศาลาเอนกประสงค์ เพื่อให้หมู่บ้านสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอเกิดความสะอาดเรียบร้อยของถนน และที่สาธารณะในหมู่บ้าน - มีธรรมนูญหมู่บ้านกรณีไม่ใช้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านจะมีค่าปรับและมาตรการทางสังคม - โครงการหน้าบ้านน่ามอง หลังบ้านน่ากิน (บ้านสะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยน้ำยุงลาย) - ได้รับรางวัลหมู่บ้าน ๕ ส.จากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอสูงเม่น ในปี ๒๕๕๙ รางวัลชนะเลิศหมู่บ้านสะอาด ในปี ๒๕๖๐ จากอำเภอสูงเม่น
๓. พลังงาน	- กิจกรรมรณรงค์ปั่นจักรยานเพื่อลดการใช้พลังงานและเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายไปวัดตามโครงการธรรมะกับการรักษาสุขภาพกายสุขภาพจิต เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล - เข้ารับการอบรมจาก อบต.บ้านเหล่า และพลังงานจังหวัด รวมทั้งมีการรณรงค์การใช้หลอดไฟประหยัดพลังงาน LED ฉลากประหยัดไฟเบอร์ ๕ และส่งเสริมการใช้ไฟทางเลือกโซล่าเซลล์ เพื่อประหยัดพลังงาน
๔. กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	- ส่งเสริมให้ประชาชนทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัว ปลูกสมุนไพร ในบ้านโดยมีการใช้ปุ๋ยหมักและน้ำหมักเพื่อใช้เพิ่มคุณภาพของดิน ตามโครงการหน้าบ้านน่ามอง หลังบ้านน่ากิน(บ้านสะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยน้ำยุงลาย) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนใช้ชีวิตอย่างพอเพียงไม่ต้องซื้อผักบางชนิดที่สามารถปลูกกินในบ้านแล้ว ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นแล้วนั้น และได้บริโภคผักปลอดสารพิษ - มีกฎกติกาลดการใช้โฟม ในงานบุญ งานประเพณีใช้กระติบที่สานจากไม้ไผ่ ใส่ข้าวเหนียวแทนถุงพลาสติก - มีการรณรงค์เกษตรอินทรีย์ ปลอดสารเคมี งดการพ่นฆ่าด้วยสารเคมีในหมู่บ้าน - รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ การลดใช้แก้วน้ำพลาสติกในงานต่างๆหันมาใช้แก้วน้ำแทน และการใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าเพื่อลดถุงพลาสติก
๕. ชุมชนแห่งการเรียนรู้	สถานที่ศึกษาดูงานในด้านการจัดการขยะ “หมู่บ้านต้นแบบการคัดแยกขยะที่ต้นทาง”

การมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านเหล่าเหนือในการดำเนินกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความร่วมมือร้อยละ ๑๐๐ เนื่องจากการมีผู้นำ และคณะทำงานที่มีความรู้ ส่งต่อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงมีการติดตามผลการดำเนินงาน และทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่พักอาศัย และพื้นที่ทางการเกษตรที่ประชาชนมีการดูแลด้วยตนเอง อีกทั้งมีหน่วยงานที่คอยเป็นพี่เลี้ยง ได้แก่ อบต. บ้านเหล่า ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณเพื่อทำกิจกรรม ข้อมูลวิชาการต่างๆ เพื่อเสริมความรู้ให้กับชุมชน ตลอดจนการติดตามผลขับเคลื่อนการทำงานเพื่อวิเคราะห์อุปสรรคและแนวทางในการต่อยอดกิจกรรมให้เกิดความยั่งยืน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดแพร่ กศน. รพ.สต เป็นต้น

๒) ประเด็นปัญหา

ชุมชนให้ความสำคัญในด้านการจัดการขยะ เนื่องจากยังขาดขาดความรู้ ความเข้าใจ วิธีการจัดการขยะที่หลากหลาย การใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม การจัดการขยะ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจ สร้างจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนให้ครอบคลุม ต่อเนื่อง ทัวถึง ประชาชนทุกคน ทุกหลังคาเรือน

ภาพที่ ๑๓ การทบทวนสถานการณ์และค้นหาประเด็นปัญหาของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙

๓) การยกระดับชุมชน

๓.๑ การอบรมแลกเปลี่ยน และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ

ชุมชนได้คัดเลือกสถานที่เข้าไปอบรมและศึกษาดูงาน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้การจัดการขยะ บ้านลองลือบุญ อ.สอง จ.แพร่ ซึ่งเป็นชุมชนZero WASTE ชุมชนลดโลกร้อนด้วยมือเรา ชุมชนลดการเผา และ หมู่บ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมทั้งได้ถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ และหาแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนบ้านเหล่า

ภาพที่ ๑๔ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙

ภาพที่ ๑๕ กิจกรรมการถอดบทเรียนของชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙

๓.๒ การจัดทำแนวทางการพัฒนาชุมชน

ชุมชนได้นำข้อมูลสถานการณ์การดำเนินกิจกรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการถอดบทเรียนจากการอบรม ศึกษาดูงาน มาร่วมกันวิเคราะห์เพื่อจัดทำแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทเพื่อสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๗ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านเหล่า หมู่ ๙

ประเด็น	แนวทางการพัฒนาชุมชน
❖ การจัดการขยะ	<u>การเสริมศักยภาพเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนผ่านการอบรมให้</u> <u>ความรู้และการศึกษาดูงานในการจัดการขยะ ได้แก่</u> - การคัดแยกขยะแต่ละประเภทและการนำไปใช้ประโยชน์ - การจัดการขยะอินทรีย์ในครัวเรือน - การประดิษฐ์เพื่อสร้างมูลค่าจากขยะรีไซเคิล <u>การดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม</u> - โครงการผ้าป่าขยะและขยะบุญ - โครงการตลาดนัดขยะรีไซเคิล โดยดำเนินการ ๒ เดือนต่อ ๑ ครั้ง สิ่งแวดล้อม
❖ พื้นที่สีเขียว	- กิจกรรมปลูกต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านในวันสำคัญของชาติและวันสำคัญทางพุทธศาสนา

ประเด็น	แนวทางการพัฒนาชุมชน
❖ การจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชน	- Big cleaning Day - รมรณรงค์การเผาเพื่อลดหมอกควัน
❖ การอนุรักษ์พลังงานหรือใช้พลังงานทดแทน	- ส่งเสริมการปั่นจักรยานเพื่อลดพลังงานและส่งเสริมการออกกำลังกาย - อบรรมการประหยัดพลังงานและส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือก
❖ การผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	- รมรณรงค์การใช้สารเคมีทางการเกษตร อบรรมให้ความรู้ความเข้าใจชนิดประเภท อันตราย ผลเสียผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร - รมรณรงค์ใช้โฟมถุงพลาสติกการใช้ถุงผ้าและตะกร้าแทน - สนับสนุนให้ครัวเรือนมีการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารเคมี

๓.๓ การสร้างเครือข่ายชุมชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

อบรรมความรู้ ในหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ให้กับชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๙ ในเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ เป็นต้น รวมถึงการติดตามและการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการกับปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การใช้ Application ในการติดตามสถานการณ์คุณภาพอากาศ และการใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการวิเคราะห์คุณภาพน้ำแหล่งน้ำซึ่งเป็นน้ำต้นทุนที่ชุมชนใช้ในการอุปโภคบริโภค

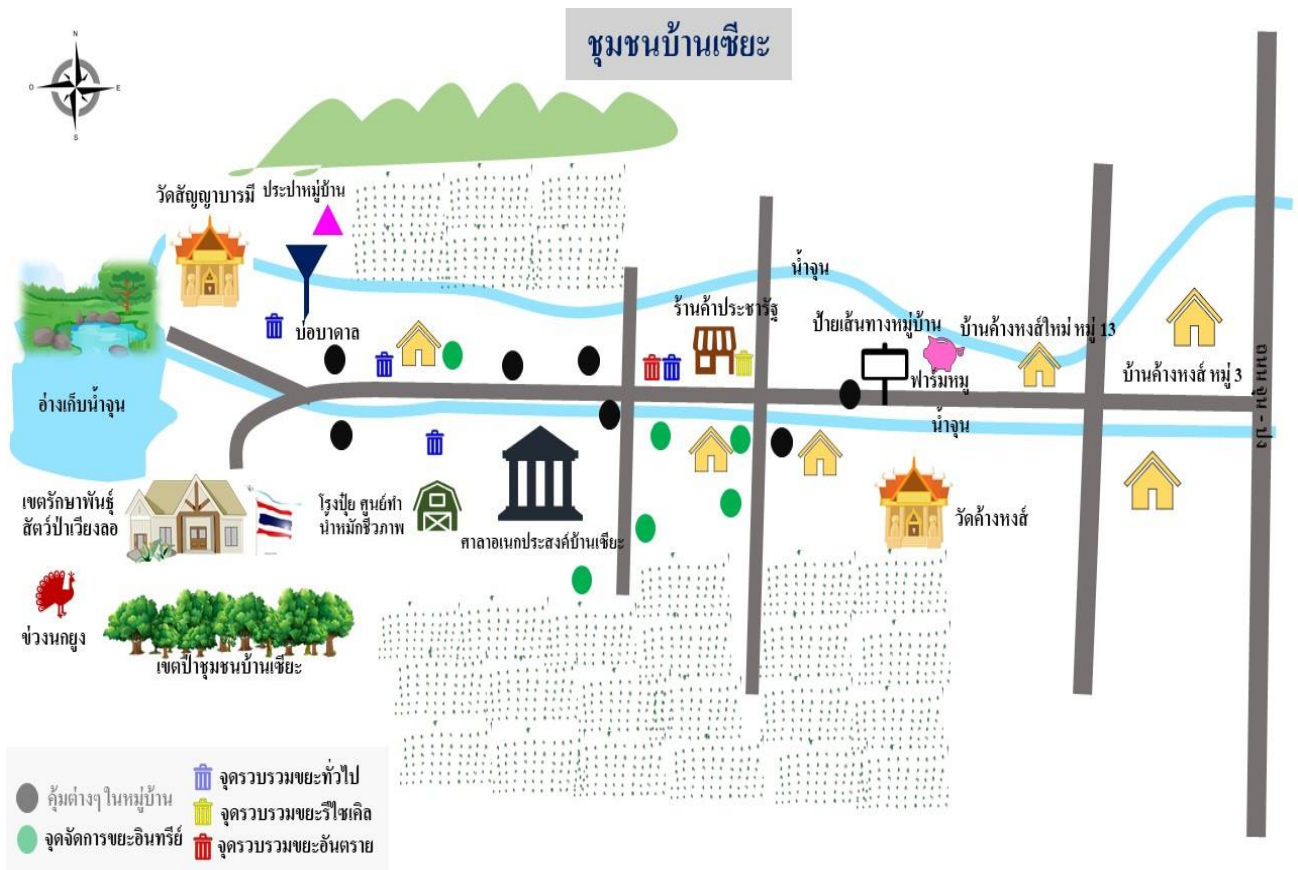

ภาพที่ ๑๖ กิจกรรมการอบรรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านเหล่า หมู่ ๙

❖ ชุมชนบ้านเชียง หมู่ ๔ ตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา

๑) สถานการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านเชียง มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทสภาพทั่วไปเป็นที่ราบ และภูเขาเหมาะสำหรับการทำนา การเลี้ยงสัตว์ และทำเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา สวนลำไย สวนยางพารา ไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง ไร่สับปะรด บางครัวเรือนทำเกษตรกรรมจะมีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการเพาะปลูกเป็นอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงวัว ควาย สุกร ปลาและไก่โดยชุมชนมีแผนงาน กิจกรรม/โครงการ ในการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนในรูปแบบของแผนพัฒนาหมู่บ้าน และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมที่ชุมชนได้มีการดำเนินการได้แก่

ภาพที่ ๑๗ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเชียง

ตารางที่ ๘ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านเชียง หมู่ ๔ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
๑. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	๑.๑ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า - ป่าชุมชนบ้านเชียง ๖๑๕ ไร่ เดิมเป็นพื้นที่ที่ถูกแผ้วถาง เกิดแนวคิดในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าได้กันพื้นที่เพื่อสำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ และได้ตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อบริหารจัดการ พร้อมทั้งจัดทำกฎกติกาและระเบียบว่าด้วยป่าชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ผ่านความคิดเห็นของชาวบ้าน - ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน ตามวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของชาติ - กิจกรรมบวชป่าเพื่อการอนุรักษ์ - แหล่งอนุรักษ์ นกยูง ซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง - กฎกติกาห้ามมีการล่าสัตว์ทุกชนิด ๑.๒ ทรัพยากรน้ำ - แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ลำเหมืองจุน และอ่างเก็บน้ำจุน ใช้เพื่อการอุปโภค และการเกษตรกรรม มีการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ - ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน ในการอุปโภคบริโภค โดยมีคณะกรรมการประปาหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลการใช้น้ำ - บางครัวเรือนมีการขุดบ่อน้ำตื้น เพื่อใช้ในครัวเรือน ๑.๓ พื้นที่สีเขียว - พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ป่าชุมชน โดยมีกิจกรรมในการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ - ครัวเรือนปลูกผักสวนครัวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในบ้าน
๒. การจัดการ สิ่งแวดล้อม	๒.๑ ขยะ - ขยะอินทรีย์ - จัดการขยะอินทรีย์ภายในครัวเรือนเองโดยการ ทำปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพ หรือเลี้ยงสัตว์ - หมู่บ้านมีศูนย์รวมการจัดการขยะอินทรีย์ทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพประจำหมู่บ้าน จำหน่ายเป็นรายได้ของกลุ่ม และแบ่งกันใช้ ในครัวเรือน - หมู่บ้านมีกฎกติกาไม่ทิ้งขยะเปียก ทุกครัวเรือนจะมีการจัดทำถังขยะอินทรีย์ครัวเรือน หรือนำขยะเปียกครัวเรือนไปใช้ประโยชน์ - ขยะรีไซเคิล - การคัดแยกขยะรีไซเคิลเพื่อจำหน่ายในครัวเรือนหรือบริจาคให้กับหมู่บ้านนำไปจำหน่ายเป็นรายได้ของหมู่บ้านและจัดตั้งเป็นกองทุน เพื่อเป็นสวัสดิการช่วยเหลือทางสังคม

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
	- หมู่บ้านมีจุดคัดแยก ขยะรีไซเคิลแต่ละครัวเรือนคัดแยกและนำมารวบรวมไว้จุดรวบรวมโดยเทศบาลตำบลจนจะเป็นผู้นำไปจำหน่ายและนำรายได้ให้กับหมู่บ้าน - นำขยะรีไซเคิลมาประดิษฐ์ เพื่อให้เกิดมูลค่า - กิจกรรมผ้าป่าขยะรีไซเคิล ขยะบุญ และนำรายได้เป็นทุนการศึกษาให้เด็กนักเรียน - ขยะทั่วไป - จัดตั้งกองทุนขยะทั่วไป โดยนำขยะพลาสติก อัดเป็นก้อน เพื่อจำหน่ายให้กับบริษัท นำรายได้เข้ากองทุน - กฎกติกาห้ามมีการทิ้งขยะเรี่ยราด ไม่เป็นที่เป็นทาง และกำหนดให้มีการปรับ รวมถึงมาตรการทางสังคม - จุดรวบรวมขยะทั่วไปของหมู่บ้าน โดยเทศบาลจนจะเป็นผู้เก็บขนเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี - รับบริจาคเสื้อผ้าเก่าที่ไม่ใช้แล้วเพื่อนำไปให้ผู้ด้อยโอกาส - ขยะอันตราย - จัดทำจุดพักขยะอันตราย ๑ จุด เพื่อให้ประชาชนนำขยะอันตรายมารวบรวมไว้เพื่อให้เทศบาลตำบลจนเก็บรวบรวมไปกำจัดอย่างถูกวิธี - สำหรับขยะอิเล็กทรอนิกส์ประชาชนจะนำไปจำหน่ายโดยมีร้านรับซื้อของเก่ามารับซื้อ
	๒.๒ อากาศ - ปัญหามลพิษทางอากาศ ได้แก่ กลิ่นเหม็นจากการต้มสุราพื้นบ้านซึ่งเป็นเหตุรำคาญ บางครัวเรือนมีการเผาขยะพลาสติก ทำให้มีเหตุรำคาญจากกลิ่นเหม็น และในช่วงฤดูแล้ง ไฟไหม้ป่าทำให้เกิดหมอกควัน - ชุมชนมีกิจกรรมในการจัดการโดยทำกิจกรรมโครงการรณรงค์ลดการเผา
	๒.๓ ปรับปรุงภูมิทัศน์ - มีการณรงค์ พัฒนาให้หน้าบ้านน่ามอง ปรับภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงาม ควบคู่กับเศรษฐกิจพอเพียง สวนครัวรั้วกินได้ประดับตกแต่งบริเวณหน้าบ้านด้วยไม้ดอก ไม้ประดับ - มีกฎกติการ่วมกันพัฒนา Big cleaning Day ทำความสะอาดหมู่บ้านเดือนละ ๑ ครั้ง
๓. พลังงาน	- หมู่บ้านมีการติดตั้งไฟส่องสว่างถนนภายในหมู่บ้านโดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลจน - กิจกรรมรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน โดยส่งเสริมให้มีการใช้ไฟ LED หรือไฟจากพลังงานแสงอาทิตย์

กิจกรรม	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม
๔. กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	- หมู่บ้านมีกฎกติกาลดการใช้ถุงพลาสติก รณรงค์การใช้ถุงผ้าหรือตะกร้ารวมถึงลดใช้โฟมในทุกกิจกรรม - มีตลาดประชารัฐเพื่อเป็นแหล่งจำหน่าย ผักปลอดสารพิษสารเคมีส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ - มีการประดิษฐ์ภาชนะที่ทำจากไม้ไผ่เช่นตะกร้า ชะลอม กระบอกรน้ำ แจกันดอกไม้ - ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล เช่น ดอกไม้จันทน์ ดอกไม้ประดับที่ผลิตจากขยะรีไซเคิล - การรณรงค์ใช้ดอกไม้สด แทนพลาสติก และลดใช้ถุงใส่ข้าวใช้กระติบข้าวแทน ในงานศพ งานบุญ ประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้าน - ประดิษฐ์ภาชนะสำหรับใส่อาหารจากใบตอง
๕. ชุมชนแห่งการเรียนรู้	- หมู่บ้านต้นแบบการเรียนรู้และดำเนินการด้านการจัดการขยะ ของอำเภอจุนและจังหวัดพะเยา - ชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ร่วมกับ ๔ หมู่บ้าน แหล่งท่องเที่ยวช่วงนกกุง - หมู่บ้านต้นแบบการปลูกข้าวอินทรีย์และชาใบเมี่ยง - หมู่บ้านต้นแบบที่มีการเลี้ยงผึ้งแบบอินทรีย์ - ศูนย์เทคโนโลยี ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด

จุดเด่นของบ้านเชียง คือ การมีคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ และความสามารถเข้ามาร่วมเป็น แกนนำ (คณะกรรมการหมู่บ้าน) ทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมมีความต่อเนื่อง รวมถึงประชาชนให้ความร่วมมือพร้อมลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ทรัพยากรยังคงความสมบูรณ์ และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ควบคู่กับให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีลักษณะของการเป็นพื้นที่ปิด เป็นแนวกันชนของเขตนวนอุทยานแห่งชาติเวียงलोंมีระบบนิเวศที่โดดเด่น ที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่

๒) ประเด็นปัญหา

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เนื่องจากต้องการพัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการจัดการขยะ การคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี และการใช้ประโยชน์จากขยะโดยดำเนินการควบคู่กับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ ๑๘ การทบทวนสถานการณ์และค้นหาประเด็นปัญหาของชุมชนบ้านเชียง

๓) การยกระดับชุมชน

๓.๑ การอบรมแลกเปลี่ยน และศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ

ชุมชนกำหนดดูงานที่บ้านสร้อยศรีพัฒนา จ.พะเยาโดยเป็นพื้นที่ที่เข้ามาเรียนรู้เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการจัดการขยะ สิ่งแวดล้อม สุขภาวะชุมชน

ภาพที่ ๑๙ กิจกรรมการอบรมและศึกษาดูงานของชุมชนบ้านเคียนม่อน

๓.๒ การจัดทำแนวทางการพัฒนาชุมชน

ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่ชุมชนมีความรู้กับที่ได้จากการศึกษาดูงานและอบรมเพื่อจัดทำแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทเพื่อสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๙ แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของบ้านเชียง

ประเด็น	แนวทางการพัฒนาชุมชน
❖ การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน	<u>การเสริมศักยภาพ อบรม และการศึกษาดูงาน</u> - การเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน - พัฒนาศักยภาพศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะเพิ่มประสิทธิภาพ ให้กับแกนนำคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะและวิทยากรถ่ายทอดความรู้ - อบรมเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพการคัดแยกขยะแต่ละประเภทและการนำไปใช้ประโยชน์ - ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ - อบรมการแปรรูปสร้างมูลค่าจากขยะรีไซเคิล <u>การส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายในชุมชน</u> - ตลาดนัดขยะรีไซเคิลและขยะฮอมบุญ - ส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน
❖ การจัดการทรัพยากรน้ำ	- อบรมเชิงปฏิบัติการสอนวิธีการตรวจคุณภาพน้ำจากแม่น้ำลำคลองน้ำใช้น้ำประปา โดยใช้ชุดทดสอบอย่างง่าย
❖ พื้นที่สีเขียวและป่าไม้	- การอนุรักษ์โดยการบวชป่า และปลูกต้นไม้ในป่าชุมชนและที่สาธารณะเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ป่า
❖ การจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชน	- การลดการเผาเพื่อลดหมอกควันและมลพิษทางอากาศ - Big cleaning Day ถนนสะอาดถนนปลอดทางขยะและ หน้าบ้านน่ามอง
❖ การอนุรักษ์พลังงานหรือใช้พลังงานทดแทน	- อบรมการประหยัดพลังงาน - รณรงค์ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการปั่นจักรยานเพื่อลดการใช้พลังงาน
❖ การผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	- ส่งเสริมปลูกผักปลอดสารเคมีในครัวเรือนและรณรงค์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร

๓.๓ การสร้างเครือข่ายชุมชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

อบรมความรู้ ในหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ให้กับชุมชนบ้านเขียะในเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ เป็นต้น รวมถึง การติดตามและการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการกับปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การใช้ Application ในการติดตามสถานการณ์คุณภาพอากาศ และการใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการวิเคราะห์คุณภาพน้ำแหล่งน้ำซึ่งเป็นน้ำต้นทุนที่ชุมชนใช้ในการอุปโภคบริโภค

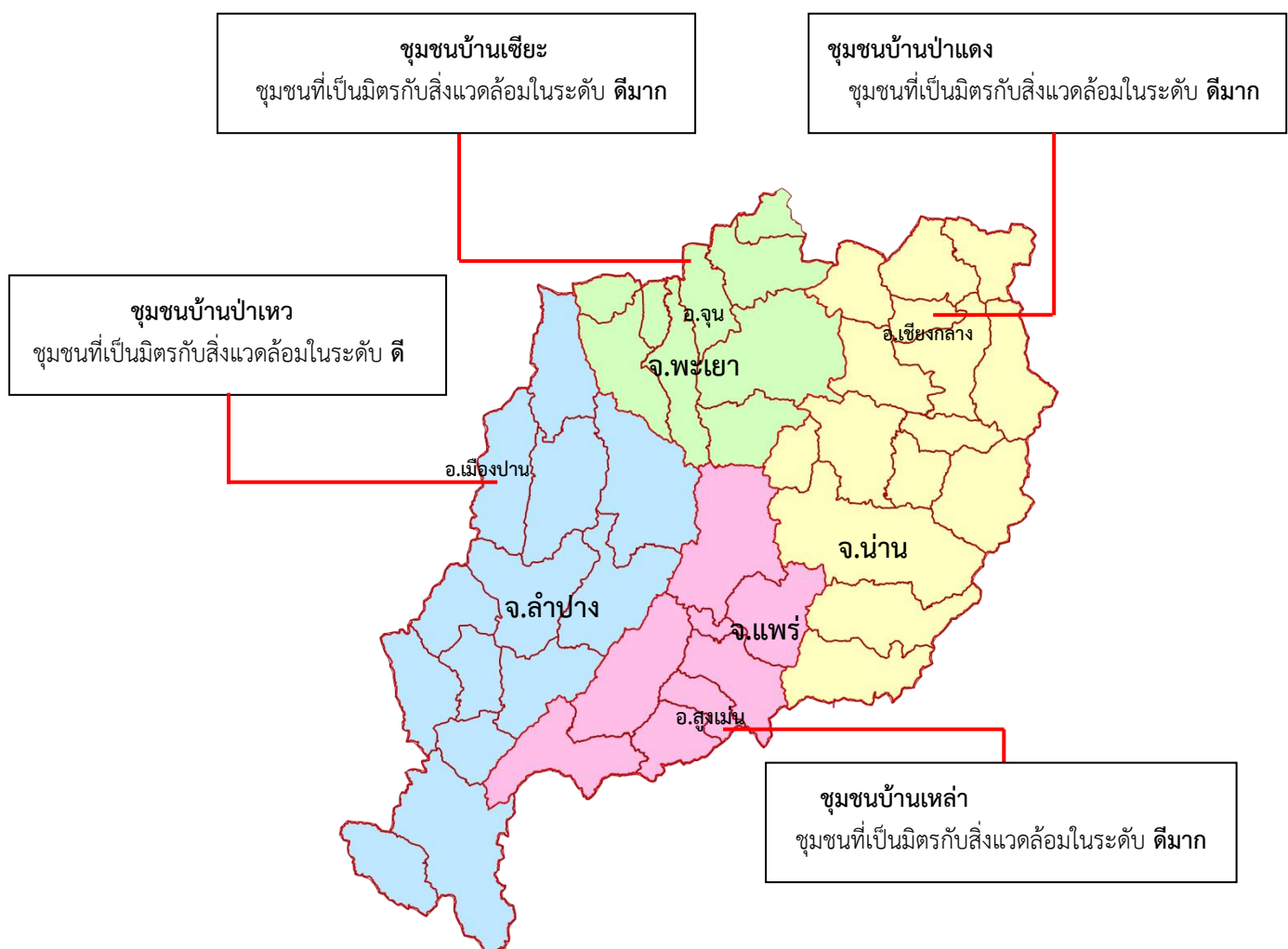

ภาพที่ ๒๐ กิจกรรมการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน” ของบ้านเขียะ

๔. สรุปและอภิปรายผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปีงบประมาณ ๒๕๖๔

การดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในชุมชนเป้าหมาย ให้สามารถยกระดับเป็นต้นแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมของชุมชนผ่านการเกณฑ์การคัดกรองชุมชน การทบทวนสถานการณ์ทั้งในด้านต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ การจัดการรวมถึงการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นหรือเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงที่yakต่อการแก้ไข การพัฒนาศักยภาพจากการอบรมศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบและการตรวจติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างง่าย เพื่อถอดบทเรียนและหาแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งชุมชนที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านป่าเหว ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลเปือ อำเภอยางเมือง จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ ๔ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสองแคว จังหวัดแพร่ และชุมชนบ้านเชียง ตำบลจุน อำเภอยางเมือง จังหวัดพะเยา โดยทั้ง ๔ ชุมชน ยังได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ที่มีบริบทและความโดดเด่นที่แตกต่างกัน ตลอดจนแนวคิดในการพัฒนาจากประเด็นปัญหาที่ได้คัดเลือกเพื่อต่อยอดในการขับเคลื่อนชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมต่อไป

แผนที่ ๑ แสดงแนวคิดการยกระดับชุมชน

ทั้งนี้ จากการประเมินชุมชนเบื้องต้นตามเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จำนวน ๔ หมวด/ ๙๐ คะแนน ภายหลังการดำเนินการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพบว่า ปรากฏค่าคะแนนการประเมินอยู่ระหว่าง ๕๐- ๖๕ โดยคิดเป็นร้อยละ ๕๖ -๗๒รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ ๑๐ สรุปการประเมินตามเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ชุมชน	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับ	ประเด็นที่ไม่มีการดำเนินการ
บ้านป่าหวด ตำบลลั่นขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง	๕๐	๕๖	ดี	- การจัดการน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ - การจัดการพลังงานที่มีประสิทธิภาพ - การขยายเครือข่าย
บ้านเหล่า หมู่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอสูงเม่น จังหวัด แพร่	๕๗	๖๓	ดีมาก	- การดำเนินกิจกรรมดูแลรักษา และใช้ ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ - การขยายเครือข่าย - การปกป้องและพิทักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
บ้านป่าแดง ตำบลเปือ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน	๖๕	๗๒	ดีมาก	- การขยายเครือข่าย
บ้านเชียง ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๖๑	๖๘	ดีมาก	- การจัดการน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ

จากผลการประเมิน จะเห็นได้ว่าชุมชนเป้าหมายได้รับการประเมินภายหลังกระบวนการยกระดับแล้ว สามารถยกระดับชุมชนให้เป็นสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมใน “ระดับดีมาก” จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ชุมชนป่าแดง ชุมชนบ้านเชียง และชุมชนบ้านเหล่า ตามลำดับ สำหรับชุมชนบ้านป่าหวดยังเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมใน “ระดับดี” ที่อาจมีสาเหตุเนื่องจากระยะเวลาและความพร้อมจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด - ๑๙ ที่ทำให้การจัดกระบวนการในชุมชนมีข้อจำกัด

๕. ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๕.๑ ประเด็นปัญหาที่ชุมชนได้มีการคัดเลือก สำหรับการยกระดับชุมชนสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ครอบคลุมในทุกประเด็นที่ปรากฏในเกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๕.๒ การดำเนินโครงการยกระดับชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีความพร้อมและความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งสามารถกำหนดเป้าหมายการยกระดับที่ชัดเจนร่วมกันเพื่อให้การขับเคลื่อนสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

๕.๓ เกณฑ์การประเมินชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมควมมีรายละเอียดสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในทุกประเภท เนื่องจากลักษณะชุมชนที่มีความแตกต่างกัน มีผลต่อลักษณะปัญหาและการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมแต่ละประเด็นแตกต่างกัน อาทิ ชุมชนชนบท ที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตร ความเจริญทางเศรษฐกิจและการประกอบธุรกิจยังไม่ชัดเจน น้ำเสียที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากเสียครัวเรือนมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติในระดับต่ำ ส่งผลให้การจัดการน้ำเสียในพื้นที่ยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ต่างจากชุมชนเมืองที่มีการพัฒนาความเจริญและการบริการเต็มรูปแบบ